

קול צופיד

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ראה - תשס"א - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

כך כותבת התורה דברים טו ט "השֹׁמֵר לֶךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר עִם לִבְּךָ בְּלִיעַל
לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנֵת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאַחִיד הָאֲבִיּוֹן". וצריך
להבין מדוע התורה כל כך מחמירה בלשונה וכותבת בלשון 'השומר' ובלשון
'פן' שהם לשונות הזהירות חמורות! ולא זו בלבד אלא נקרא "בלעיל" בלי-
עול, כופר חס וחלילה. כי בעת שהאדם חושב שממון שיש לו הוא שלו בלבד
ולא מאמין שהקב"ה נתן לו - זו כפירה! כשהתורה אומרת עליך לתת לעני,
להלוות לאביון עליך לעשות כן אע"פ שבשנת השמיטה "שמוט כל בעל משה
ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש" וכו' דברים טו ב. יצר הרע יכול לפתות את
האדם ולומר לו: "הרי אתה עמלת ויגעת להרוויח ממון וכיצד תיתן את
זיעת אפיקך לאחרים?" ועל כן התורה מזכירה ומוסיפה "כי בגלל הדבר הזה
יברכך ה' אלוהיך בכל מעשיך ובכל משלך ידך" שם פסוק י'. נכון שבזמן
הזה מצוות שמיטת כספים מדרבנן ולא מהתורה אבל איסור מניעת נתינת
צדקה או הלוואה מחשש שהשמיטה תשמיט את החובות "השומר ופן" זה
שייך גם בזמן הזה. ובלי נדר בשיעורים הבאים נדבר על נושא הפרוזבול.

מעין שלוש

בשיעור הקודם דיברנו על דין ברכת המזון ולא סימנו בענין מעין שלוש
הגמרא אומרת ברכות דף לו ע"א "דתניא, זה הכלל כל שהוא משבעת
המינים, רבן גמליאל אומר שלש ברכות, וחכמים אומרים ברכה אחת מעין
שלש". ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו, והביאו
לפניהם כותבות תמרים ואכלו, ונתן רבן גמליאל רשות לרבי עקיבא לברך
התוס' מבארים שהיה בדעתו שיברך רבי עקיבא ברכת המזון כמו סברת
רבן גמליאל. קצת וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש. אמר ליה רבן
גמליאל: עקיבא, עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת! אמר לו: רבינו,
אף על פי שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן, למדתנו רבינו: יחיד ורבים
הלכה כרבים".

מבאר מרון הבן איש חי בספרו "בן יהודע" על מה ש'קפץ' רבי עקיבא וברך.
איך היה דבר זה? אלא שרבן גמליאל אמר לו לברך, והתכוון לומר לו
"תברך שלש ברכות" דהיינו ברכת המזון. ורבי עקיבא התחיל לברך "מעין
שלש" ולא נתן לו שהות לסיים דבריו לומר: "שלוש ברכות" - "ברכת
המזון". עוד פירוש אמר הרב שרבי עקיבא קפץ למקום אחר רחוק מרבן
גמליאל שלא ישמע שהוא מברך ברכה מעין שלוש, ועל מה שסיים רבי
עקיבא שיחיד ורבים וכו' מסביר הרב שם, כי ידוע שיש שם מלאך היוצא
מפסוק "כי מלאכיו יצווה לך" לשמרך בכל דרכיך, מסופי התיבות של כי
וכו' הוא מלאך השומר את האדם מנוזקים ומסכנות וכו' ועל כן רבי עקיבא
חשש שרבן גמליאל יקפיד עליו, והקפדה של חכם עושה רושם ובפרט שאין
לו לרבי עקיבא זכות אבות עיין ברכות דף כז ע"ב ועל כן הזכיר רבי עקיבא
ברמז את ההלכה של "יחיד ורבים הלכה כרבים" שזה ראשי תיבות של שם
המלאך. וידוע שאדם הנפרד מחבירו הנוסע מעיר לעיר ובמקומות מסוכנים
משתמש בסגולה זו.

יחיד ורבים הלכה כרבים - אפילו נגד דעת

ואפשר עוד להסביר את הגמרא ולהבין מה ראה רבן גמליאל לבקש מרבי
עקיבא לברך דוקא ברכת המזון? ומדוע חשב רבן גמליאל שרבי עקיבא
יברך כסברת רבן גמליאל? כלשון התוס' שם ד"ה "נתן" - "יסבור היה
שיברך גו' ברכות כמו שהיה סובר" מה עלתה על דעתו של רבן גמליאל
שמתוך כל ה"זקנים" רק רבי עקיבא יברך ויסבור כמותו?
וצריך לבאר על פי דברי הגמרא לקמן ברכות דף מ"ד ע"א "אכל ענבים
ותאנים ורמונים - מברך אחריהם שלש ברכות, דברי רבן גמליאל; וחכמים
אומרים: ברכה אחת מעין שלש. רבי עקיבא אומר: אפילו אכל שלק והוא
מזון - מברך עליו שלש ברכות". ידע רבן גמליאל שרבי עקיבא מסכים עם
דעתו שצריך לברך שלש ברכות שכן אפילו אם אכל שלק ירוקת מבושלים
מברך ברהמ"ז לדעת ר"ע, אם כן בודאי שעל פרי משבעת המינים כותבות-
תמרים צריך לברך ברהמ"ז, לכך אמר לו תברך כפי דעתך. כשראה רבן
גמליאל שרבי עקיבא ברח מעין שלש, התפלא ואמר לו מדוע עשית כן? אמר
לו רבי עקיבא: אמנם זו דעתך וכן גם דעתי, אבל אחרים חולקים והלכה

השיעור לעילוי נשמת : מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : ראה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א. הלכות מעין שלוש

"לא יכול" כי "אסור"

השבוע נקרא בפרשה את ציווי התורה לגבי מעשר שני וקורבנות שאי אפשר
לאכול אותם אלא בירושלים. וכך כותבת התורה דברים יב, יז יח "לא
תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ויתירשך ויצחקך ובכרת בקרך וצאנך וכל
דרכיך אשר תדר ונביתיך ותורמותיך. כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו
במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמיתך והלוי
אשר בשעריך ושמחת לפני ה' אלהיך בכל משלך ודך". פשוט הפסוק הוא
שלא יכולים לאכול אלא בירושלים מעשר שני והתורה כותבת לאו בענין
זה נוסף על עשה - עיין ש"ח שם - אבל רש"י כותב דבר נוסף. "רבי יהושע
בן קרחא אומר יכול אתה, אבל אינך רשאי". כלומר שכשהתורה אומרת
איסור בדבר מסוים, אף על פי שבעצם הדבר יכולים לעשותו, אף על פי כן
עצם איסור התורה גורם חוסר יכולת.

מנסיים למנוע את כיבוש ירושלים בשקר

ומוסיף רש"י על זה "כיוצא בו יהושע טו, סג 'ואת היבוסים יושבי ירושלים
לא יכלו בני יהודה להורישם', יכולים היו - אלא שאינן רשאים, לפי שכרת
להם אברהם ברית כשלחם מהם מערת המכפלה". ולא יבוסים היו אלא
חתיים היו, אלא על שם העיר ששמה יבוס נקראים יבוסים. כך מפורש
בפרקי דרבי אליעזר. והוא שנאמר שמואל ב' ה, ו 'כי אם הסירך העורים
והפסחים', צלמים שכתבו עליהם את השבועה".

ורש"י מתכוון למה שאמרו הפלשתים לישראל שאינם יכולים לכבוש את
ירושלים שהיא מבוצרת כל כך שאפילו את העורים והפסחים שבהם לא
יכול לנצח כי אין שום גישה לשם. על פי האבן עזרא שם. אבל חז"ל
אומרים שאנשי פלשתים לקחו צלם ועשו אותו עיור רמז ליצחק אבינו
שהיה עיור, ולקחו צלם פיסח רמז ליעקב אבינו שהוכתה רגלו. וכתבו
עליהם את השבועה שנשבע אברהם לאבימלך בראשית פרק כא כג "וְעַתָּה
הִשָּׁבְעָה לִי בְּאֱלֹהֵיךָ הַנֶּה אִם תִּשְׁקֹךְ לִי וּלְגִינִי וּלְכָדִי כִּחְסֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
עִמָּךְ. תִּעָשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ. וְיֹאמְרוּ אֲבָרְהָם אֲנִי
אֲשֶׁר־". הצלמים הללו היו כדי לומר לדוד המלך שאברהם אבינו נשבע
להם ולכן אסור להילחם איתם. ובאמת דבריהם של הפלשתים היו כרגיל
שקר, כיון שהשבועה היתה רק לשלוש דורות "לי ולגני ולנכדי". מה עשה
דוד המלך? הסיר את הצלמים הללו כדי להסיר את השקר שלא ירפה את
ידיהם של ישראל. ע"פ רד"ק.

הפרת הסכם של הפלשתים ביטלה אותו

אבל מהגמרא לא משמע כן. הגמרא אומרת סוטה דף ט ע"ב " שופטים יג
"והוא יחל להושיע את ישראל" אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחל שבועתו
של אבימלך, דכתיב בראשית כא אם תשקר לי ולגני ולנכדי". ורש"י
מבאר שם "בטלה לשון לא יחל דברו לפי שהם עברו על השבועה תחילה"
כלומר, שאפילו אם יש הסכם בין ישראל לבין אומות העולם, ברגע
שהאומות נלחמים בנו תחילה ומפירים את ההסכם הוא בטל מאליו כאילו
לא היה. ואפילו שבועתו של אברהם אבי אומתנו בטלה מול תופעה כזאת.
על כן היה יכול דוד המלך ללכת ולהלחם ולכבוש את ירושלים.

מניעת הלוואה - איסור תורה גם בזמן הזה

השנה היא שנת שמיטה וצריכים לכתוב פרוזבול בסוף השנה, וכל זה דוקא
אם לא יבוא המשיח אבל אם יבוא המשיח לא יעזור פרוזבול.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רֶאָה - תַּשְׁס"א - מֵאֵת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

והטעם הוא כי המפה הנוכחית אינה משקפת את גודלה של ארץ ישראל, אבל כשהיא תהיה עם עבר הירדן ועם הגבולות המובטחים - היא ממש רחבה, ועוד שהיא "ארץ הצבי" מה צבי עורו מתרחב כך ארץ ישראל מתרחבת עד שלא אמר אדם "צר לי המקום".

אכילת פירות הארץ מביאה קדושה

אנחנו מוסיפים בברכה 'ונברךך עליה בקדושה ובטהרה', וכי מה קדושה וטהרה יש באכילת תמרים ורימונים? ויש באמת נוסחאות של אשכנזים שמחקו את הדברים האלה. אבל הבי"ח אומר דבר הפלא ופלא. "קדושת ארץ ישראל מושפעת מקדושת הארץ העליונה. גם פירותיה מושפעים מהשכינה ששוכנת בארץ. ואמר בסוף פרשת מסעי ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים עליה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל". מכאן אומר הבי"ח שהאוכל פירות ארץ ישראל שינקו מהשכינה ששוכנת בתוכה, ממילא השכינה שוכנת בתוכו. ואף על פי שבעוונותינו נסתלקה השכינה, עדיין יש קדושה בארץ ישראל והאוכל פירותיה נכנס בו קדושה וטהרה. וכוונתו להתקדש ולהטהר.

ועוד יש לדעת שכל אוכל שאדם אוכל - נהפך לחלק מגופו. וכשאוכל קודש - דמו מתקדש ומתטהר. ואם אוכל דבר בלי ברכה ובלי הכשר, נהיה מטומטם כמו שכתב 'ונטמאתם בו' בלי א'. וכמו שאמר פעם הרב ש"ך שליט"א שה' ישלח לו רפואה שלמה, שאנשי השמאל רצו לעשות מהפכה הנקרא התרגיל המסריח ושתהיה כל הממשלה שמאלנית שאי אפשר כדבר הזה שכן הם אוכלים מאכלים שאינם כשרים. והוא צדק בדבריו שכן אכילת איסור מביאה לטמטום המח והלב. וכך אי אפשר להנהיג מדינה יהודית.

דעת הראשונים אם היא מדאורייתא או מדרבנן.

צריך לבאר מהי ברכת מעין שלש, האם היא מדאורייתא, וזו הכוונה שהיא 'מעין שלוש' כלומר כמו ברכת המזון שהיא דאורייתא או שמא היא מדרבנן? אם זו ברכה דאורייתא ויש ספק אם ברכ - יחזור ויברך. אם חיוב הברכה הוא מדרבנן - לא יחזור לברך. ויש בענין זה מחלוקת כפי שיבואר לקמן.

הרמב"ם כותב פרק ח הלכה יב "כל הברכות האלו הכונה חוץ מברכת המזון אם נסתפק לו בהם אם בירך או לא בירך - אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים". וכותב על זה הכסף משנה שם שמשמע שלדעתו אין ברכה מעין שלוש מן התורה ואפילו על המחיה. וכתב הרמב"ם בפרק ב הלכה י"ד על ברכת המזון "וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך או לא בירך - חוזר ומברך" הינו אם אכל לחם כדי שביעה, ועיין שם ללחם משנה ועיין עוד שם שיש סברא שברכת מעין שלוש זה מהתורה, מדף ל"ה "משמע דמהא לא הדר ביה דודאי שבעת המינים הווי מדאורתא דליכא שום טעמא מהא" ולבסוף משאיר את הדבר בצ"ע עיין שם.

הטור והרשב"א והרא"ש חולקים ואומרים שזה מדאורייתא. ובשולחן ערוך כותב סימן רט ס"ג "כל הברכות אם נסתפק אם בירך או לא, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מבה"מ מפני שהוא של תורה". הרי בפירוש שלדעת השו"ע רק ברהמ"ז של תורה, אבל שאר ברכות וגם על המחיה היא מדרבנן. עיין שם להגאון ס"ק ח' שכתב "שהברכות כולן דרבנן חוץ מברכת המזון כמ"ש כ"א א' ועוד תנן התם וכו' ויש ספק וכו' ועיין תוס' ל"ה ע"א אלא וד"ה לפניו, אלא דשם דף מ' דמעין ג' הוי דאורייתא וכן מ"ד ע"א. וכן דברי הרשב"א, אבל לרמב"ם דכל זה הוא אסמכתא מדהוצרך מתחילה לדחוקי ללמוד מקמה וזכר, וכן הברייתא דילין מקודש הילולים, דלית ליה ב' המינין דאורייתא.

הט"ז ס"ק ג' "ובטור כתוס' דברכה מעין ג' היא דאורייתא על שבעת המינים, וכ"כ הבי"ח בשם הרשב"א והרא"ש, ע"כ ראוי לכל ירא שמים שיאכל עוד מאותו המין ויברך אחריו ויוצא גם על ספק שלו".

כרבים. כי אני ואתה צריכים לבטל דעתינו ולפסוק כדעת הרבים.

מקור נוסח הברכה

הגמ' אומרת שם "מאי טעמא דרבן גמליאל? - דכתיב 'ארץ חטה ושעורה' וגו', וכתבי ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו', וכתבי 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ורבנן? - 'ארץ' הפסיק הענין. ורבן גמליאל נמי 'ארץ' הפסיק הענין! - ההוא מבעי ליה למעוטי הכוסס את החטה". מכאן רואים שלדעת רבן גמליאל שלושת הפסוקים 'ארץ חטה ושעורה וגפן' וכו' והפסוק 'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם' וכו' והפסוק 'ואכלת ושבעת' וכו' שממנו לומדים שלוש ברכות. עיין ברכות מ"ח ע"ב "וברכת" זו ברכת "הזן", "על הארץ" זו ברכת "הארץ", "הטובה" זו ברכת "בונה ירושלים" וכן הוא אומר "ההר הטוב הזה והלבנון" ושלושת הפסוקים הני"ל קשורים אחד עם השני. ולפיכך לדעתו גם על שבעת המינים מברך שלוש ברכות. אבל חכמים חולקים ואומרים מאחר ובפסוק השני כתוב "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" סימן שרק פסוק זה קשור עם פסוק שלאחריו "ואכלת ושבעת וברכת" שזה חוזר על "לחם". ולדעת רבי עקיבא פסוק "ואכלת" וכו' אין לו קשר לא עם פסוק ראשון של שבעת המינים ולא עם פסוק שני שכתוב בו לחם, אלא מכל מאכל שאדם שבע ממנו מברך ברכת המזון היינו שלוש ברכות.

ועוד אומרת שם הגמרא "אמר ליה אביי לרב דימי: מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש? - אמר ליה: אפירי דעץ - על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל". וצריך להבין מדוע הגמרא מאריכה כל כך הרבה באמירת הנוסח של הברכה? והגמ' גם מביאה מחלוקת בין רב חסדא לבין רבי יוחנן אם חותם על פירותיה או על הפירות ואומר שם רב עמרם שלא נחלקו אלא זה בארץ ישראל וזה בחוץ לארץ. ועל נוסח הברכה יש הרבה גירסאות בין הפוסקים. בארץ ישראל אומר "פירותיה" ועל של חו"ל אומר "הפירות"

וכי לאכול מפריה ולשבוע מטובה?

הרמב"ם כותב ג' י"ג "וזהו היא ברכה אחת מעין שלש: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית ושהנחת את אבותינו רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך והעלנו לתוכה ושמחנו בבניינה ונברךך עליה בקדושה ובטהרה בא"ה על הארץ ועל המחיה".

הטור מקשה על מה שאומרים בנוסח הברכה "לאכול מפריה ולשבוע מטובה" ממה שהגמ' אומרת סוטה דף יד ע"א "דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, מכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי; אמר לו הקב"ה: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם". אם כן רואים שלא נכנסים לארץ בשביל פירותיה, ואיך אומרים בברכה שמודים להקב"ה על הארץ משום שיש בה פירות. "ונאכל מפריה ונשבוע מטובה" ועל כן אומר הטור משם ספר המצוות שאין לאומרו, וכן כתב משם אביו הרא"ש ועיין למשנ"ב סימן ר"ח ס"ק נ' שיש שהשמיטו קטע זה ועיין שם בשער הציון ס"ק נ"א, ועיין לנוסח הברכה שם וכן לכה"ח שם ס"ק ז"ן

ארץ חמדה טובה ורחבה

בב"י הסביר "שאין התכלית בשביל האכילה", ומה שאנו אומרים על ארץ ישראל "ארץ חמדה", נכון שלא רק אנו חומדים אותה כי היא ניתנה לנו בירושה מהאבות שנתן להם הקב"ה, אלא כל האומות חומדים אותה "חמדה לכל הארצות". "וטובה" שאנו אומרים שהיא ארץ אשר "עניי ה' בה" כל הימים, וטובה היא לנו, אבל מה שאנו אומרים "ורחבה" גם בברכת המזון אם נעין במפה כיום נראה שהיא ארץ "צרה" וארוכה,

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ראה - תשס"א - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שכאן איירי "לא בתוך הסעודה דאילו בתוך הסעודה אפילו קודם ברכת המזון ודאי ג' ברכות פוטרין" ועיין גם לכה"ח ס"ק פ"ו ולפי זה צריכים להבין את דברי תפארת"י על ברכות פרק ו' משנה ח' בס"ק ל"ז. ועיין להלן.

מתי ברכת המזון פוטרת יין?

- יש ארבעה דינים ביין עיין ביאור להלכה סי' ר"ח על סעיף י"ז ד"ה אבל.
- אם שותה יין שלא בשעת הסעודה, - יצא בדיעבד בברכה"ז.
 - אם באמצע סעודתו שותה יין - יוצא בברכה"ז לכתחילה.
 - אם שותה יין בסוף סעודתו - ברהמ"ז פוטר אותו.
 - אם שותה יין לפני סעודתו - אם היה בדעתו ברכת המזון פוטרת. מתי ברכת המזון פוטרת אוכל שלפניה?
לדעת ה"ב איש חי
 - אם אדם אכל למשל אבטיח לפני האוכל, צריך לברך בורא נפשות לפני שיטול את ידיו ולא יסמוך על ברכת המזון. ואם לא בירך לפני שנטל את ידיו, יברך בורא נפשות באמצע האוכל.
 - אם אכל מזונות לפני האוכל, צריך לברך על המחיה לפני המוציא. ואם שכח ולא בירך על המחיה, לא צריך לברך באמצע סעודתו אלא יפטור בברכה"ז.
 - שתה יין בתוך הסעודה - נפטר בברכת המזון. אם ברך על היין לפני המזון והיה בדעתו להמשיך באוכל, או שהיה מונח לפניו פוטר כל המשיקין שבסעודה ונפטר בברכת המזון. וזהו מה שהוספנו בנוסח של הלשם יחוד שלפני הקידוש של ליל שבת לומר שמתכוון לפטור כל יין שבסעודה.

וזה לשון הבא"ח פרשת נשא אות ג' "יין שלפני המזון כגון הקידוש שאומרים במקום סעודה פוטר את היין שבתוך המזון אם היה דעתו לשתות בתוך הסעודה ואם אין דרכו בכך ונמלך ורוצה לשתות או שנתנו לו אחרים צריך לחזור ולברך" ועל כן אם אמר הלשם יחוד כנ"ל אין צריך לברך. וכן כאמור אם היה לפניו ודעתו עליו או אם הוא רגיל לשתות יין תוך הסעודה אין צריך לחזור ולברך.

ושם באות ד' "אין לברך ברכה אחרונה על היין של קידוש שהוא במקום סעודה או על היין ששותה קודם שאר סעודה באיזה זמן שיהיה. ואע"פ שאינו שותה יין בתוך הסעודה, דברכת המזון פוטרת ברכה אחרונה של היין ששתה קודם הסעודה.

אבל אם אכל מזונות קודם ברכת המוציא - יברך ברכה מעיין שלוש קודם נטילת ידים שקודם המוציא ולא יסמוך על ברכת המזון לכתחילה. אם לא בירך ברכה אחרונה קודם המוציא ונזכר אחר שברך המוציא לא יברך ברכה אחרונה על מיני מזונות שאכל קודם המוציא רק יכוון לפטור בברכת המזון.

וכל זה דווקא במיני מזונות אבל אם אכל פירות או שותה משקים קודם ברכת המוציא ושכח ולא בירך ברכה אחרונה קודם נטילת ידים והמוציא ונזכר אחר ברכת המוציא - יברך ברכה אחרונה אפילו באמצע סעודה, מפני שאין ברכת המזון פוטרת אלא "מידי דזיין" ודברים הבאים בתוך הסעודה. ועיין אחרונים. ואם גמר לאכול טרם בירך ברכת המזון והביאו לו פירות יברך ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה כי ברכת המזון פוטרת, אבל אם פינו את השולחן למשל באולמות שהמלצרים הוציאו כל אוכל מהשולחן וגם את המפה או הסירו את השולחן והביאו לו פירות מברך לפני ואחרי. עיין שו"ע סימן קע"ז סעיף ב' והמפרשים שם.

ישיבה בכל הברכות האחרונות.

הרמב"ם כותב פרק ד' הלכה א' "כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעיין שלוש צריך לברך אותה במקום שאכל, אכל כשהוא מהלך יושב במקום שפסק ויברך, אכל כשהוא עומד יושב במקומו ויברך, וכו' ולכתחלה לא יברך ברכת המזון ולא ברכה שמעיין שלוש אלא כשהוא יושב ובמקום

בעל השדי חמד מערכת ברכות סימן ל"ד ד"ה ברכת. מביא את המחלוקת הנ"ל וכותב שבעל הפתח הדביר הביא משם החיד"א ט"ו מלכים הכונה לט"ו פוסקים גאוני הדורות שלדעתם זה מדאורייתא, אבל בסוף כותב שזה לא מהתורה אלא זה מדרבנן. וכן דעת החיד"א בברכי יוסף ובמחזיק ברכה. והפרי חדש מסופק בזה.

הרב רבי דוד פרדו בעל המכתם לדוד שעל פיוטו כתב רבי אברהם רפול שהיה ש"ס ח"י על כל שלוש מלים מקורות רבות מחלק ואומר שאם אכל עוגות שברכתם "על המחיה" - זה מדאורייתא, אבל אם אכל תמרים ורימונים - זה מדרבנן. הגאון בעל האור החיים בספרו ראשון לציון על הרמב"ם כותב את החילוק הזה בדברי הרמב"ם, וביארו דבריו ממה שכותב הרמב"ם בתחילת הלכות ברכות "מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון וכו'", ודייק ממה שלא כתב אחר אכילת לחם אלא מזון. סיכום: על כל פנים אנו קיי"ל כדעת מנן השו"ע שכותב שהכל חוץ מברהמ"ז ממש - אינו אלא מדרבנן. ועיין שם בשד"ח שמאריך והביא מהשאלות שסובר כמו הטור וכו' שזה מהתורה והתפלא על הראשונים והאחרונים שלא זכרו דברי השאלות דמבואר דסבירא ליה דברכת מעיין שלוש מהתורה" ואף על פי כן פסק שם מאחר ומרן בשו"ע פסק שזה מדרבנן וכן פוסקים.

הכף החיים והמשנה ברורה התאחדו בעקרון הברכה. וכך כותב המ"ב רט סעיף י' "ונהנה מהמחבר משמע ששתם כהרמב"ם וסמ"ג שסוברין דברכה מעיין שלוש שמברכין על שבעת המינים הוא מדרבנן אבל באמת יש הרבה ראשונים שסוברין שהוא מדאורייתא וע"כ כתבו האחרונים דמי שאכל כדי שביעה מפירות או תבשיל של שבעת המינים ונסתפק לו אם בירך אחריו יאכל עוד מאותו המין שיעור כזית ויברך אחריו ויוציא עי"ז גם הספק שלו. ועל כן אם אכל תמרים שיעור לברכה אחרונה ואח"כ הסתפק אם בירך ברכה אחרונה מעיין שלוש - יחזור ויאכל שוב תמרים ויברך ברכה אחרונה ויתכוון לפטור מה שאכל בהתחלה.

בפרי מגדים מצדד דאם אין לו מאותו המין, יקח ממין אחר שהוא משבעת המינים כגון שאכל פרי עץ ומסופק אם ברך - יאכל עוד מיני מזונות ויכלול בברכה אחרונה את שניהם. ואע"פ שמרן פסק בסימן ר"ח סעיף י"ח "לא יכלול על הספק משום תוספת בברכה מעיין שלוש אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות" וכיצד כאן לדעת הפרמ"ג יוסיף? יש לומר שהשו"ע דיבר במקרה של לכתחילה ולא באופן של ספק.

ובכה"ח הוסיף שאם אין לו תמרים ולא מזונות, לפחות יקח דבר שבירכתו "בורא נפשות" ויכוון לפטור מה שאכל משבעת המינים כיוון דיש אומרים שבירכת נפשות פוטרת את הכל. ואם גם מזה אין לו אז יהרהר ברכה מעיין שלוש בליבו, וכל זה כתב לחוש לסברא שמעיין שלוש מהתורה. עיין לכה"ח שם סימן ר"ח ס"ק צ"א מ"ש משם הט"ז וכן כתב כה"ח בסימן ר"ט ס"ק ט"ז.

אם ברכת המזון פוטרת דייסה.

מרן כותב בשולחן ערוך סימן רח סעיף יז "ברכת שלש אינה פוטרת מעיין שלש, שאם אכל דייסא - אין ברכת המזון פוטרתו; אבל ביין - ברכת ג' פוטרתו, שאם בירך על היין ברכת המזון במקום על הגפן - יצא; והוא הדין אם בירך על התמרים ברכת המזון במקום על העץ - יצא; ואפילו לא אמר אלא ברכת הון, בין על היין בין על התמרים - יצא; ואם נזכר עד שלא חתם בברכת הון, יתחיל ועל שהנחת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ויסיים ברכה דמעין שלש". כלומר שלדעת מנן אם אכל דייסא - ברהמ"ז לא פוטרת אותו. אבל אם שותה יין ויברך ברהמ"ז - יצא וכן אם אכל תמרים ויברך ברהמ"ז - יצא.

ותמה הרב באר הגולה שכן דייסה מזינה יותר מתמרים ומיין? על סמך זה אמרו הכף החיים והמשנה ברורה שאם טעה וברך ברהמ"ז על מזונות - יצא כמו על יין ותמרים בדיעבד. ועיין שם להגאון ס"ק נ' שכאן מדובר שבאו הדברים הנ"ל אחר הסעודה, ועיין למשנ"ב ס"ק ע"ד שכתב

קול צופיך

מִרְנָה הַרְשֵׁן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רֵאָה - תִּשְׁס"א - מֵאֵת מִרְנָה הַרְשֵׁן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא - דיינו, ונמצאת עליה שלא לשמה".
וכתוב בהלכה שקרבן פסח שאינו נאכל אלא בתוך ירושלים ואינו נאכל
אלא צלי. ומה הדין אם צלה אותו בחמי טבריא? להלכה לא נקרא צלי. ויש
שואלים הרי חמי טבריא נמצאים בעיר טבריא ואיך אפשר צלות קורן פסח
בחמי טבריא הרחוקים מירושלים הרי הקרבן יאסר כשיצא מחוץ למקומו?
לזה אמרו שאם ימצא חמי טבריא אז כך הדין. אבל רש"י הרגיש בזה וכתב
שם בפסחים מ"א ד"ה חמי טבריא "מענינות רותחין" כוונתו לא בעיר
טבריא.

"ונברך עליה בקדושה ובטהרה"

פירות ארץ ישראל טעמים במיוחד, גדולים במיוחד. ואנו רוצים לאוכלם
כמו שהם צריכים להיות - גדולים וטעמים. אנו גם רוצים לברך עליהם
בקדושה ובטהרה. ואע"פ שאין חובת שמירת טהרה על ישראל אלא רק
כשאוכלים קודש או נכנסים למקדש, ורק הכהנים היו חייבים לשמור על
טהרה והיה להם שביל מיוחד שאין בו טומאה עם כל זה היו ישראלים
"חברים" ששמרו על טהרה כל הזמן והיו אוכלים את האוכל הרגיל של יום
יום כאילו הוא תרומה או קודש ואוכלים אותו בטהרה. גם אנחנו רוצים כך
לעשות. "ונברך עליה בקדושה ובטהרה".

ויהי רצון שהארץ תהיה באמת "ארץ חמדה טובה ורחבה". כשנכבש עוד
שלשה עממים בנוסף על השבעה, ותהיה "טובה ורחבה" כפשוט ממש. ויהי
רצון שהקב"ה יזכה אותנו לארץ טובה ורחבה ושקטה ונוחה בב"א.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

שאכל". לדעת הרמב"ם גם ברכה מעין שלש צריך לשבת ולברך. וכתב
בשו"ע הרב שהחמירו כעין ברכת המזון, וכתב גם הרב 'בן איש חי' בפרשת
חוקת אות ד' שטוב להחמיר ולשבת בכל הברכות.

צירופים של חצאי זיתים בכל המינים.

ה'בן איש חי' כותב הלכה שהרבה חולקים עליו, אבל הכנה"ג והחיד"א הם
המקור לדבריו. אם אדם אכל חצי זית תמר וחצי זית תאנה, זה מצטרף.
אבל צירוף של תמר וזית - זה בעיה. אם אכל חצי זית מזונות ומים כדי
שיעור - אין על המחיה. אם טבל את החצי זית במשקה ונתנפח לשיעור
כזית - מצטרף לשיעור ברכה אחרונה.

אם אכל חצי זית משאר מינים וחצי זית משבעת המינים - לא יברך מעין
שלוש אלא בורא נפשות. ואם אכל חצי זית מחמשה מינים וחצי זית מזונות
או פת - אין מצטרפים ומברכים על זה בורא נפשות. אם אכל חצי זית
מזונות וחצי זית לחם - מברך מעין שלוש ולא ברכת המזון. וחולקים עליו
בכל. עיין בא"ח מסעי אות ה' ועיין שדה חמד ברכות אות כ"ד שהאריך בזה
ואנו אין לנו כדברי הכנה"ג וכו' ובפסק הבא"ח.

תערובות של אורז ואטריות וכד'.

דרך הביסקויטים לעשותם מקמח ומשאר דברים, ואם אין מהקמח לבד
שיעור על המחיה אלא בצירוף הסוכר והשמן והביצים. לכאורה היה מקום
לומר שאין ברכתו על המחיה כיון שבקמח לבד אין שיעור. ובאמת כך דעתו
של הרב בעל אגרות משה בסימן ע"א שלא לברך על המחיה עד שידע
בבירור שיש בו שיעור בקמח לבד. אבל ממשנ"ב סימן ר"ח ס"ק מ"ח משמע
שנהגו לברך אפילו אם אין בקמח כזית אלא בצירוף סוכר ביצים וכדו'
וסיים "ולכתחילה טוב להחמיר".

אם התוספת לא נראית בעין אנו נוהגים לצרף אותה לשיעור ומברכים
ברכה אחרונה. אבל בעוגות גבינה וכד' שיש מעט בצק מלמעלה ומלמטה או
"בורקס" אין הגבינה מצטרפת לשיעור וכן עוגות עם פירות כתפוחי עץ - לא
מצטרף למעין שלוש.

יש מקומות שאוכלים אטריות ומעריבים אותם עם אורז, ולא יודעים אם
ברכתם מעין שלוש משום אטריות, או נפשות משום אורז. על כן אורח
שמגשים בפניו תבשיל כזה, צריך לדעת שהאורז לא מתבטל באטריות,
וצריך לשאול את האשה כמה אורז יש בתערובת וכמה פתיתים? והאם
אוכלים אטריות כשיעור כזית בשיעור זמן של אכילת פרס?
אמנם אם עשה מאפה מקמח ואורז שלא רואים את האורז, כגון שהכניס
אורז לקמח או שעשה קובה עם אורז וקמח - ברכתו מזונות ועל המחיה.
ועל כן צריכים לדעת את הדינים הללו היטב שיש בהם מחלוקות גדולות.
ועיין לשו"ע סימן ר"ח סעיף ט' והחוננים עליו.

ברכת מעין שלוש במקום ברכת המזון

אם אדם בירך ברכת מעין שלוש במקום ברכת המזון אפילו שלדעת
המאירי ברכות ל"ה יצא ידי חובה, אנו פוסקים ששלוש ברכות על הפת זה
מהתורה. וצריך לברך שלוש ברכות ממש ולא "מעין שלוש".

מזונות עם נפשות

אכל עוגה עם לפת או מציות עם דגים או עם גבינה - נהגו לברך מזונות
ולפטור את הלפת, ומברכים מזונות בתחילה ו"על המחיה" לבסוף. וכל זה
בתנאי שאכל שיעור מזונות. אבל אם השיעור היה בצירוף הדג או הגבינה -
מברך נפשות.

חמי טבריא בירושלים כיצד?

הגמ' בפסחים מביאה דף ח' ע"ב "אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי
יצחק מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים - כדי שלא יהו עולי רגלים
אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים - דיינו,
נמצאת עליה שלא לשמה. כיוצא בו אמר רבי דוסתאי ברבי ינאי: מפני מה
אין חמי טבריא בירושלים - כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא

